

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 7. julija 1880.

O b s e g: Dajmo podporo sadnim drevesom! — Pet poglavitnih potreb novega vrta. — Gospodarske novice. — Popotovanje po Bosni. — Njihova Prezvzišenost gospod dr. Andrej Gollmayr 25 let knezonadškof v Gorici. — Obravnave iz deželnih zborov. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Dajmo podporo sadnim drevesom!

Spisal prof. Povše.

Letos so nam sadna drevesa vendar zopet enkrat pokazala svojo obilno korist. Posebno po Primorskem, kjer so kmetovalci zaradi nesrečne minole letine bridko trpeli, je letošnja letina prav nalašč kot prava Božja pomoč došla, ter da zamorejo z izkupljenim denarjem za črešnje in sedaj za prve hruške in marelice preživeti se, ker ni še žito požeto in zmleto za vsakdanji kruh. Kaj bi naši ljudje počeli, ko bi ne imeli sadnih dreves, v kako veliko pomoč so nam še pred malo leti le malo čislana sadna drevesa! Pač res ona so nam to, kar severnim prebivalcem krompir, kateri je uže mnogokrat ljudstvo obvaroval lakote. Le preznano je, da po obilnem sadonosnem letu malokedaj sledi zopet bogata sadonosna letina. Saj tudi drugače ne more biti, ker zemlja ne more vedno bogate hrane dajati drevesu, katero se v bogati letini tako rekoč iznosi in nima ob enem potrebne moči, da bi nastavilo tudi dovolj cvetnih popkov za prihodnje leto, in če bi jih tudi nastavilo, ne more jih izrejati, ker pomanjkuje mu potrebne hrane.

„Zemlja peša, drevje ne rodi več tako obilno“ — pravijo naši ljudje, in prav imajo. Vedno le jemati ji in nikdar povrniti ji, to mora proizvoditi tak nasledek opešanja. Res je, da drevo, na priliko, hrušvo napravlja silno globoko segajoče korenine, katere dospé do onih zemeljskih plasti, do katerih ne more nobena druga rastlina preriti, pa v 50 letih tudi pobere drevo mnogo redilnih tvarin iz zemlje ter slednjič mora pešati prav zaradi pomanjkanja živeža, katerega ne dobiva več v tej izmolzeni zemlji. Drevo hira in peša, dokler ne vsahne popolnem. A do tega, da bi sadnemu drevju pripomogli s primernim gnojem, nismo še prišli, ker še vedno se drevo smatra kot ona rastlina, ki naj se sama preživi.

Ako hočemo, da bodo naša sadna drevesa redniše in obilniše rodila, posnemati moramo poljedelce, ki izmolzeni zemlji pomagajo z gnojem. Tudi sadjerec mora iskati si pomoči v gnoju, brez katerega bo le redkokedaj imel bogate letine. Sadnemu drevju moramo z gnojenjem vsaj en del onih tvarin, katere je nam dalo po sadju, povrniti. Zagotovljen pa sme sadjerec biti, da bo imel največji dobiček on sam, ker sadno drevo mu bo jako hvaležno in bogato povračalo, kar je od njega prejelo v dar.

Kako pa treba gnojiti sadnemu drevju?

Gnoji se lahko s hlevskim gnojem, ki se pred zimo krog drevesa potrosi, da ga zimska vlaga spira v tla. Vsakako pa je treba, da se zemlja krog debla za 1 meter na široko prekoplje in na to prekopano zemljo se nasuje gnoj ter se ž njo tudi nekoliko pokrije. Premlad in preslamnat ne sme biti hlevski gnoj, v slamat gnoj se kaj rade miši priklatijo.

Kjer so redno v vrstah zasajeni sadni vrta, prekoplje se lahko med vrstami dreves $\frac{1}{2}$ metra globok jarek, v katerega se položi gnoj; saj ni ravno treba, da pride gnoj tik debla, celó bolje je, da je bolj od debla, ker le najmlajše koreninice so, katere srkajo živež iz zemlje, in te se nahajajo na koncéh daleč proč od debla razprostirajočih se korenin. Prav posebno potrebno pa je, da se gnoji, na priliko, s kompostom pred zimo ali po zimi, da pridejo po snegu in dežji redilni gnojni drobcji do spodnjih plasti, v katerih se navadno razprostirajo najboljše korenine. Kjer imajo obilno hlevskega gnoja na razpolaganje, morejo tako postreči sadnemu drevju. Po mojem prepričanju je pa le malo gospodarstev, posebno po Primorskem, kjer bi gnoj ostajal, še premalo ga je za polje, ako se hoče polju res pošteno z gnojem pomagati.

V gnojnici pa imamo izvrstno gnojilno moč za sadno drevje, ker pride prav naglo do najfinejših korenin, ki se pa navadno le v najglobokejih plastéh nahajajo.

Z debelim, na koncu ošpičenim kolom ali tudi s krampom se okrog pa nekoliko oddaljeno od drevesnega debla napravijo luknje po $\frac{1}{2}$ metra globoke in v nje se vliva gnojnica, katero treba, ako je močna, navadno z $\frac{2}{3}$ vode stanjšati. Dobro pa je, da je gnojnica uže nekoliko stara, to je, da je uže povrela.

Prav primeren gnoj za sadno drevje si napravimo, če zbiramo v neprodilni jami ali kadi za to odredjeni, navadne hlevske gnojnice, in v njo nametavamo smeti, pepela, pepelnike, saj ter pustimo, da vse to dobro povre. Po potrebi prilijemo vode, da ni premočna ta tekočina, posebno če jo rabimo v suhem ali celó vročem vremenu. V izkopane luknje se vliva taka gnojilna voda in potem čez nekoliko časa se luknje zasujejo s zemljo ali pa le z rušovjem pokrijejo. Nikdar pa ne smemo rabiti take premočne pa premlade gnojnice, ker bi lahko mladim koreninam škodovala po svoji razjedljivosti, vsled katere koreninice tudi lahko vsahnejo.

Z gnojnico se gnoji sadnemu drevju ali zgodaj spomladi, ali pa koncem julija in začetkom avgusta, — v poslednji dôbi pa mora biti dokaj stanjšana in najboljše

je, da se gnojenje ob močnem deževji izvrši. Ako je tak tekoč gnoj uže razkrojen, povret, silno hitro se spozná njegova korist, v malo tednih skoro opešana drevesa na novo krepke mladike poženo. Če je še tako drobno sadje in da dobí drevó takega zdelanega gnoja, v 3 tednih se neverjetno odebelí. Vsi skušeni vrtnarji priznavajo, da s takim tekočim gnojenjem, izvršenim meseca avgusta, se obilno pripomore k debeljenji sadja, katero tudi ne odpada, ker drevo pridobí večo moč. Prav posebno pa koristi v tem, da drevo oživljeno po takem gnoji izdelava močne cvetne popke, kar se v tej dobi vrši. Onim sadjerejcem, ki imajo stare opešane sadne vrte, kakoršni se nahajajo le prepogostoma, prav toplo svetujemo, da privoščijo svojim drevesom, da jih pred zimo okopljejo, namreč, da prekopljejo vso trato, ali saj krog vsakega debela zemljo za 1 meter na široko. Pogostoma je prav to, da je trata v sadnem vrtu stara, vsa posuta in trda postala, vzrok pešanji drevja in ni je boljše pomoči v takem slučaju od tega, da se taka stara trata prekoplje pred zimo in pognoji. Tako prekopavanje zemlje pospešuje, da prihaja v zemljo zrak sè svojim kislecem, prepotrebim za razkrojevanje še nerazkrojenih rudninskih tvarin. Paziti pa je treba pri prekopavanji, da se korenine drevja ne ranijo.

Da okopana drevesa bogato rodé, spričuje nam skušnja, da v opreseninskih vrtilih, po katerih so sadna drevesa zasajena, in kateri se zarad vrtninskih rastlin obilno gnojé in prekopavajo, tudi sadna drevesa navadno obilno in redno leto za letom rodé.

Umni sadjerejci poskušali so tudi razne rudninske gnojilne tvarine, na pr. pepel, zmlete kosti, žveplenokisli kali itd. Poskušnje so dokazale, da je gnoj, sestavljen iz pepela in zmletih kostí, jako pospešujoč razvitek cvetja. S tako pomešnico pognojeno majhno, komaj 3½ metre visoko drevo je imelo nad 1800 cvetnih popkov. Prav obilni sad imelo je drevje, kateremu se je pognojilo z mešnico zmletih (razkrojenih) kostí in žveplenokislega kalija vsakega po 2 kilograma. (Zmes 2 kilogr. zmletih kostí in 2 kilogr. žveplenokislega kalija zadostuje za 12 dreves.)

Gnojnica in pepel, in sicer na 10 kilo gnojnice 1 kilo bukovega pepela, naj bode tedaj jako toplo priporočena gnojilna tvarina za sadno drevje.

Dandanes mora poljedelec prav v umni gnojitvi iskati si pripomoči, da ž njo prisili pešajočo zemljo do le sploh mogoče rodovitnosti. Prav tako naj tudi sadjerejci skušajo iz sadnih vrtov dobivati najobilniših dohodkov, kar bodo gotovo dosegli, če si bodo pomagali z umnim gnojenjem sadnih vrtov in dreves.

Pet pglavitnih potreb novega vrta.

Vodilo za napravo šolskih pa tudi družih vrtov.

Vrte si napravljajo dandanes ljudske šole posebno zato, da se šolska mladina v njenih drevesnicah sadje-reje uči; vrte pa imajo ljudje sploh prav radi; to se vidi v tem, da marsikdo peščico svoje zemlje za to obrne, da si napravi vrtec. Al vsakdo ne gleda na to: ali je tudi kraj, kjer ga naredí, vrtnarstvu ugoden.

Pet pglavitnih reči je, ki so neobhodno potrebne, ako hočeš, da se ti dobro sponaša vrtec; te so: zrak, svetloba, toplota, voda in varnost.

Dajmo o vsaki besedico spregovoriti.

Zrak, to je, dober zrak je prvi pogoj rastlinskemu življenju. Kakor človek brez dobrega (čistega) zraka in brez tega, da se stanovališča njegova vsaki dan prezračijo, hirati in bolehati začne, taka se godí tudi vrtnim rastlinam, ako se v slabem ali pa v zaprtem (zaduhlem) zraku. Blizo gnojišč, med hleve, za

visoke zidove ne naredi vrta. Ako ima vrt tvoj tako lego, pa ti drevesa in druga zelišča ne rastejo veselo, iskal bodeš drugih vzrokov, ki so jim škodljivi, a tega ne veš, da pomanjkanje čistega zraka je prva ovira vsele in zdrave rasti.

Svetloba pa je tudi potrebna, pa ne samo cveticam, temuč tudi drevju. Al tū ne mislimo popolne temnote, ampak tiste zapreke, ki delajo, da je vrt tvoj v senci. Senca je sicer povsod, tiste sence pa, ki se spreminja po dnevu, ne mislimo tukaj, ampak tiste sence se bojimo, katera je skor celi dan na našem vrtu. Navaden pregovor je: „senca mori“, to je, senca zatira in kviri rastlino, ki stoji v senci.

Da vrt potrebuje dosti in pripravne vode, tega menda ni treba še le dokazovati, brez vlage trpijo rastline žejo; njih žeja je suša, suša pa tudi kakor senca morí rast. So letine, v katerih ni treba veliko prilivati; so pa tudi take, da nebó ne priliva, kolikor je treba, — da tedaj človek mora pomagati. Treba tedaj, da je na vrtu vodnjak (štirna), kapnik (cisterna), ali da kak potok ni daleč od vrta. Čas je kapital za vsacega človeka; kjer ni vode blizo, rado se zanemarja prilivanje.

Brez toplote ni življenja v rastlini; brez toplote vse otrpne. Najbolj naravno in najcenejšo toploto daje nam solnce. Solnce ima s svetlobo in toploto toliko moč do rastlinstva in živalstva, da je vse mrtvo ondi, kjer solnca ni. Ako imaš cvetlice v loncih, lahko jih prenašaš sèm ter tjà, da jim privoščiš svetlobe in toplote; a druga je z vrtom, njega ne moreš prestavljati, tedaj glej, kedar nov vrt napravljaš, da ga narediš na osolnčje.

Konečno še priporočamo varnost. Ako je vrt blizo hiše, dobro! Sicer je pa ograja potrebna, pa tudi še varha potrebuje vrt, kadar so pridelki v nevarnosti, da jih okrade tat; pa tudi zavoljo živine je treba vrtu meje.

Gospodarske novice.

* Za pleme državnih žebcev v deželah našega cesarstva v 471 štacijah do konca maja razpostavljenih bilo je 1573, po katerih je bilo 70.304 kobil obrejenih; dohodkov je ces. blagajnici do onega časa došlo 134.818 gold. S tem pa ni še konec računa, kajti plemenski žebci so bili še meseca junija na svojih štacijah. — Lansko leto je število vbrejenih kobil znašalo le 65.045 in od tega je dohodka bilo 128.805 gold.

Ozir po svetu.

Popotovanje po Bosni.

Iz Zagreba v Sarajevo.

(Dalje.)

Ko sem si ogledal okolico, podam se zvečer zopet na pošto, da bi odšel drugi dan v Sarajevo. Al, kako sem se začudil, ko mi poštni uradnik pové, da je iz Broda uže telegrafično toliko častnikov prijavljenih, da bodo še od tistih nekateri morali ostati v Zenici. Meni ni ostalo drugo, kakor iskati si kakega žida, da se ž njim pogodim, da me drugo jutro rano odpelje v Sarajevo. Našel sem hitro žida iz Pečuha, s katerim sem se pogodil za 30 gold., da me pelje drugi dan do Sarajeva. Na to pa grem zopet v brijašnico v družino mohamedancev, v kateri sem bil prejšnji večer. Kaj vljudno so me sprejeli; vsak mi je ponujal smodko ali pa črno kavo, in čudil sem se, kako da so Zeničani še dandanes v Bosni zarad gostoljubnosti na tako slabem glasu. Pripoveduje se namreč, da Zeničani še v prejš-